

El turisme californià a Petra als anys 1950-1970

CONRAD GARAU SINTES

*Llicenciat en Història
Universitat de les Illes Balears*

Resum

A la dècada dels anys 50 del segle passat, Petra va ser objecte de visita per part d'un turisme nord-americà, més aviat selecte, que pretenia descobrir el poble natal d'aquell que ha estat considerat com un dels pares fundadors de Califòrnia i per extensió dels Estats Units d'Amèrica.

En aquest article abordarem el tema a partir dels testimonis d'aquelles persones que varen rebre aquells visitants i alhora analitzarem els fulletons que el Ministeri de Turisme d'aquell temps i altres organismes editaven. Es tracta de presentar com va sorgir un turisme cultural en un vila interior del Pla de Mallorca, fonamentant-se en un dels seus fills més il·lustres, Sant Juníper Serra.

Paraules clau: turisme, fulletons turístics, cultura, Califòrnia, religió, turisme religiós

Abstract

In the fifties of last century, Petra was the subject of a visit by an American tourist, rather select, which sought to discover the birthplace of one who has been considered as one of the founding fathers of California and by extension the United States of America.

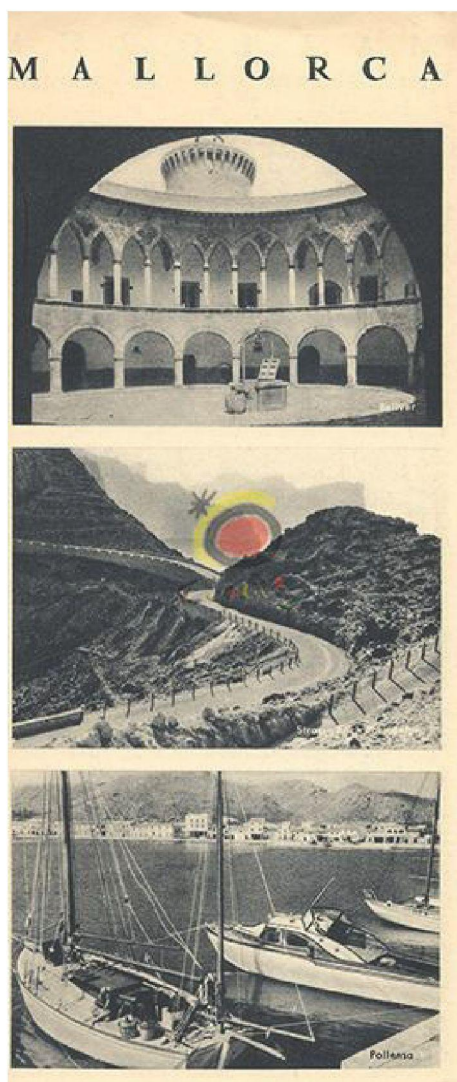
This article explains the issue through the testimony of people who those visitors they received brochures and simultaneously analyze the Ministry of Tourism that time and other agencies editing. It's presented as a cultural tourism emerged in a village inside the centre of Mallorca, being based in one of its most illustrious sons, Saint Junípero Serra.

Keywords: tourism, tourist brochures, culture, California, Religion, cultural tourism

1. Introducció

La figura de Juníper Serra ens ha permès realitzar unes petites línies per parlar dels inicis del turisme a una Mallorca desconeguda.

Per a la realització d'aquest treball he triat diferents fonts i a diversos llocs. Existeix una gran quantitat de publicacions, tant en espanyol com en anglès, de la vida i obra del pare

Juníper Serra. La gran majoria d'aquestes obres es dediquen a lloar la figura del nostre personatge, degut a la gran importància que té; sobretot, per a molts autors californians.

D'altra banda, han estat molt interessants la recollida de dades a la Casa-Museu Fra Juníper Serra de la vila de Petra. Investigacions que he pogut realitzar gràcies al beneplàcit de la professora Catalina Font, vicepresidenta, i del director del dit museu, Sr. Bartomeu Llinás. Així doncs, a la petita biblioteca sobre el pare Serra hi ha volums molt suggestius que no estan traduïts a l'espanyol, esmentem aquest fet perquè crec, des del meu punt de vista, seria altra font important per apropar-nos un poc més a la figura del sant petrer.

A la ciutat de Palma he realitzat la meua investigació a la Biblioteca Pública de Ca'n Sales, a la Fundació Bartomeu March, on he treballat amb la revista *Apóstol y Civilizador*, editada a Petra des de 1974. Dins de l'esmentada revista, el pare Cervera, ha realitzat un estudi de la vida i obra de fra Juníper Serra, a través de la biografia que d'ell va realitzar el seu contemporani el pare fra Francesc Palou en la seva obra que porta per títol *Relación Histórica de la vida y apostólicas tareas del venerable padre Fray Junípero Serra y de las Misiones que fundó en la California Septentrional y nuevos establecimientos de Monterey*. Impresa a Ciutat de Mèxic el 1787. En paraules de Font Obrador, fra Palou era la persona més indicada per escriure-la. De la revista, *Apóstol y Civilizador*, també he treballat els comentaris del pare Fernández-Largo. A més he consultat l'Arxiu Històric de

la Universitat de les Illes Balears i, a través d'internet, l'Arxiu d'Índies de la ciutat de Sevilla, on hi ha una interessant col·lecció de cartografia.

2. El turisme dels anys 1950-1960

Un cop acabada la Segona Guerra Mundial l'Espanya de Franco va considerar a fons el seu interès en el turisme estranger. Així, ens diu Beatriz Correyero, l'objectiu que va definir els quaranta anys de política exterior de Franco va consistir en l'assoliment de l'acceptació entre la resta de països i el reconeixement del seu règim. A la conseqüència d'aquests dos objectius anaven encaminades totes les campanyes propagandístiques¹⁶¹.

161 CORREYERO, B., "La administración turística española entre 1936 y 1951. el turismo al servicio de la propaganda política", a *Instituto de Estudios Turísticos Secretaría General de Turismo. Secretaría de Estado de Turismo y Comercio*, nº 163-164, 2004. pp. 71-72.

Tot va canviar a finals de la dècada de 1940, acabada la postguerra Europa mira cap al sud, Espanya juga un paper molt important en aquest procés a causa de la gran extensió de la seva costa¹⁶². Com diem, quan va començar l'anomenada Guerra Freda entre les dues superpotències sorgides després de la Segona Guerra Mundial, els Estats Units d'Amèrica i la Unió Soviètica. Ja cap el 1950 el turisme va créixer a Espanya més ràpid que a altres països del nostre entorn¹⁶³. D'aquesta manera el règim va modificar la seva estructura administrativa i el 28 de juliol de 1951, Franco sancionava per Decret-Llei un nou Ministeri, el d'Informació i Turisme, al madrileny carrer Duc de Medinaceli, al cap davant Gabriel Arias Salgado, la seva missió consistia en regular totes les activitats relacionades amb la informació. A més incloïa Premsa, Radiodifusió, Teatre o Cinematografia i Turisme.

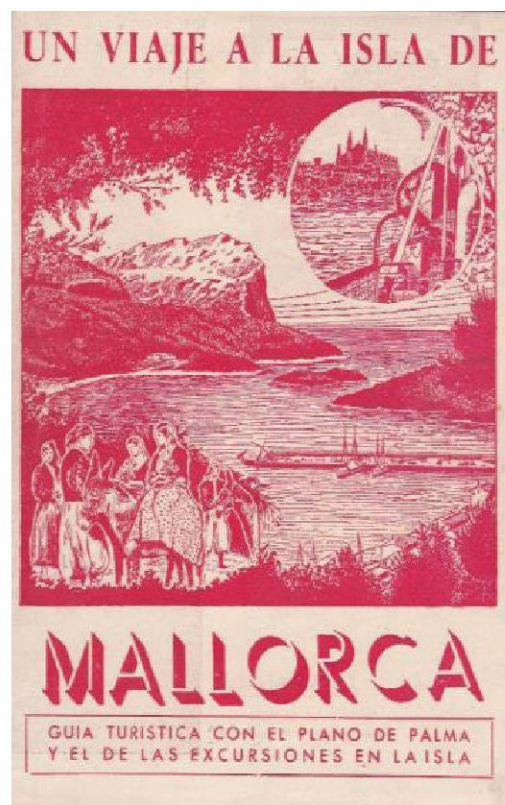
El Ministeri d'Informació i Turisme va tenir una llarga vida de quasi trenta anys fins a la seva desaparició per Decret 1558/1977, amb l'arribada de la democràcia. Ha estat, per tant, l'organisme d'administració pública turística més important de la nostra història¹⁶⁴.

Molts varen veure en el turisme un instrument fonamental de propaganda estatal que havia de controlar al mateix nivell que altres formes de comunicació massives. Per tant, la seva missió era portar a terme una eficaç tasca de propaganda turística; per això va reeditar gran part dels fullets turístics dedicats a ciutats espanyoles i va estampar nombrosos cartells murals i de taula. Així mateix, durant els anys quaranta va iniciar una sèrie de fullets amb portada en color dedicats a regions espanyoles i altres assumptes d'interès turístic com l'art, amb títols com: Asturias, Costa Brava, Úbeda, Baeza, Albergues de la Dirección General de Turismo, Museo Municipal de Madrid, Museo Arqueológico de Madrid, Artesanía, La Casa de Lope de Vega en Madrid, etc.

En aquesta època la Sección de Propaganda va editar també una altra sèrie de fullets sota el títol genèric de "Veraneo en España", la col·lecció comprenia: Playas del Norte y Noroeste de España, Playas de Andalucía y Canarias, Sitios de Altura, Playas de Levante y Baleares, etc.

Així doncs, cartells o fulletons varen ser els mitjans més habituals de publicitat i, entre els temes que es manejaven, es considerava la diversitat regional i temàtica com un dels de major potencial turístic. Es mostrava sobretot Andalusia, la Costa del Sol, les Illes Balears, la Costa Brava, Sevilla i les Illes Canàries, dirigint-se cap al mercat anglosaxó.

De totes maneres aquí volem parlar d'un turisme un tant diferent, d'un turisme que no seria aquell que coneixem de sol i platja, és un turisme que es situa entre aquest i el cultural. A més

¹⁶² PUJALS MAS, M., "El turisme a les Illes Balears (1960-1973)" a Turisme i societat a les Illes Balears. Picornell Bauzá, C., Sastre Albertí, F. i Serra Busquets, S. (directors). 2002, 65-80.

¹⁶³ PACK, D. P., La invasión pacífica. Los turistas y la España de Franco. Ed. Turner. Madrid, 2006. pp. 69-76.

¹⁶⁴ Ídem, pp. 194-196.

un dels motius més sòlids que mouen al turisme és el desig de conèixer altres gents, cultures, llocs o països. Uns viatgers que volen contemplar tresors artístics i personatges històrics.

El significat de patrimoni cultural, com atracció turística d'un país, estimula a protegir-lo, ja que es poden arribar a convertir-se en símbols representatius de primer ordre per a la indústria turística.

3. Sant Juníper i Petra

Sant Juníper Serra va néixer a un lloc sense lletres però es va convertir gràcies a la seva empenta en un dels més eminents catedràtics i predicadors. Aquest lloc sense lletres es diu Petra, en el cor de Mallorca, diu Llinàs, que és un grapat de cases entre els camps amorosament llaurats¹⁶⁵, és aquí on va néixer la persona de Juníper Serra. De Petra, ens diu que està a uns 40 km de la capital, i està

envoltada pels termes municipals de Manacor, Artà, Santa Margalida, Maria, Sineu, Sant Joan i Vilafranca de Bonany¹⁶⁶.

Així el poble de Petra com a bressol de fra Juníper Serra, fundador i colonitzador de Califòrnia¹⁶⁷, ja el veim en temps del rei Jaume I (1229-1276), quan Mallorca estava dividida en districtes, un dels quals era Petra, que comprenia els actuals termes municipals de Petra, Vilafranca, Sant Joan, Sineu i Lloret¹⁶⁸.

Amb el pas dels segles el poble va creixent i, ja en el segle XVI es construeix la nova parròquia d'estil gòtic dedicada a Sant Pere. Però és en el número 6 del carrer Barracar Alt on trobem la casa natal de probablement el mallorquí més conegut pels americans, especialment pels californians, fra Juníper Serra, qui va néixer en el, com sabem, petit poble de Petra un mes de novembre de 1713¹⁶⁹.

En aquesta època Petra tenia un 2000 habitants, 10 molins fariners de vent, un d'aigua i un molí d'oli, avui en dia ja no trobem res d'aquestes construccions.

¹⁶⁵ LLINÀS, M., "Petra y Junípero Serra" a *Verdad y Vida*, nº 186-187. Abril-setembre 1989. Any 47. pp. 169-193.

¹⁶⁶ TORRENS, F., "Apuntes históricos de Petra" a *Apóstol y Civilizador*, 71. Petra, 1982. pp. 5-6.

¹⁶⁷ VIDAL ISERN, J. (dir.), *Semana Santa en Mallorca. Rutas turísticas de Mallorca*. Ed. Mateo Ferrer Crespí, núm 10, abril de 1960.

¹⁶⁸ MASCARÓ PASARIUS, J., *Corpus de toponimía de Mallorca*. Tomo II. Ed. Miramar. Palma de Mallorca, 1964. pp. 1038-1053.

¹⁶⁹ HOWELL, F. E., *Let's visit Spain. Complete, reliable and up-to-date information on travelling in Spain, Majorca, The Canaries and Tangier and Morocco*. Ed. Thomas y Crowell. Nova York, 1954. pp. 124-125.

No obstant, allò que ens interessa en aquest treball és el turisme. Així l'evolució del turisme ve marcada pel desenvolupament del turisme de masses, essent pioner dins el conjunt d'Espanya¹⁷⁰.

Per tant, si hagués una paraula definidora del turisme a partir dels anys seixanta, probablement aquest seria *masses*. Es tracta d'una paraula que s'imposa durant la segona meitat del segle XX. Ara bé el turisme que va visitar Petra res no tenia a veure amb aquest turisme esmentat de masses, era un turisme cultural que cercava les arrels d'un dels fundadors dels Estats Units d'Amèrica. Segurament entre els primers visitants trobaríem devotes i piadoses dames així com fervents nord-americans, les fotografies que acompanyen aquest apartat serveixen per il·lustrar gràficament aquesta gent. Gent abillada amb vestimenta seriosa i en les típiques ulleres de sol negres que donen un to de serietat als visitants. Això contrastarà amb aquell turisme que a partir dels anys seixanta arribaran a l'illa a la recerca de sol i platja i que, ben segur, desconexaran l'essència d'una Mallorca cultural i religiosa, la qual es redescobrirà a partir de la primera dècada del segle XXI quan s'intenta trobar un model de turisme alternatiu. Avui en dia s'intenta compaginar turisme de masses amb turisme cultural, no obstant això Petra no és un dels llocs més visitats per aquest turisme centreeuropeu, en canvi segueix figurant entre els destins dels nord-americans, especialment entre els habitants de Califòrnia.

El turisme espanyol va experimentar un important estímul institucional quan al juliol de 1962, Manuel Fraga Iribarne¹⁷¹ va substituir l'aleshores ministre d'Informació i Turisme, Arias Salgado. Precisament Fraga, que va demostrar unes actituds excepcionals per a la política¹⁷², va intuir la importància de l'insigne petrer entre els californians i no va dubtar viatjar a Califòrnia per promocionar Mallorca i, en definitiva, Espanya com a lloc a descobrir pels nord-americans que volien conèixer la figura d'uns dels pares fundadors de Califòrnia i, per extensió dels Estats Units d'Amèrica. Els diaris de l'època es feien ressò del viatge del ministre per terres californianes.

Precisament l'any 1962 també surt un personatge cabal per a la història del turisme a l'illa de Mallorca. Es tracta del senyor Bartomeu Bestard.

¹⁷⁰ SASTRE ALBERTÍ, F., "El turisme a la Mediterrània: el cas de les Illes Balears" a El desenvolupament turístic a la Mediterrània durant el segle XX, a XIII Jornades d'Estudis Locals. Institut d'Estudis Balearics, Palma de Mallorca, 1995. 57-62.

¹⁷¹ Manuel Fraga Iribarne va néixer a Villalba, a la província de Lugo, l'any 1922. Durant els anys de la dictadura va tenir diversos càrrecs institucionals com el de Ministre d'Informació i Turisme (1962-1969) i ja dins el regnat de Joan Carles I, va ser president de la Comunitat Autònoma de Galícia (1990-2005). Va morir a Madrid el 15 de gener de 2012.

¹⁷² PACK, D. P., op. cit. pp. 167-169.

He tingut el plaer de poder parlar amb el senyor Bartomeu Bestard Bonet¹⁷³ (Palma de Mallorca, 1935), més conegut com a Tummy Bestard, qui al llarg de 45 anys va ostentar la representació dels Estats Units d'Amèrica a Mallorca. S'ha de dir que el contacte del sr. Bestard amb els Estats Units d'Amèrica s'inicia al començament de la dècada de 1960, quan coneix uns nord-americans que eren de visita a la nostra illa, aleshores el futur agent consular fa de guia per Mallorca. És ara quan el senyor Bestard inicia un viatge a Amèrica convidat per aquesta amable gent. Podríem dir que al voltant de 1961, Tummy Bestard comença el seu primer viatge als Estats Units d'Amèrica. Serà el primer d'una quarantena de viatges que el cònsol mallorquí ha realitzat al llarg de la seva etapa com a agent consular.

L'estada als Estats Units d'Amèrica es va perllongar durant tres mesos i aquí ja descobreix el seu sentiment proamericà, un sentiment que l'ha acompanyat sempre, compaginant-lo amb el d'apolític, fet que li ha pogut aportar unes excel·lents relacions amb les diferents administracions nord-americanes que s'han succeït al llarg de la seva etapa com a cònsol.

Així en un primer moment és nomenat intermediari consular entre Barcelona i la colònia nord-americana de Mallorca. Més tard passarà a ser cònsol dels Estats Units d'Amèrica a l'illa i així, d'aquesta manera s'inicia l'etapa consular de Tummy Bestard que s'allargarà fins a l'any 2007. La cerimònia del nou cònsol dels Estats Units d'Amèrica a Palma de Mallorca, va ser tot un esdeveniment que va contar amb la presència de Lynda B. Johnson, filla del president dels Estats Units Lyndon B. Johnson (1963-1969), qui li va lliurar les credencials. A la recepció també hi varen assistir l'ambaixador d'Estats Units d'Amèrica a Espanya, el capità general de les Balears, el governador civil i altres autoritats militars, eclesiàstiques i civils.

¹⁷³ Bartomeu Bestard ha rebut al llarg de la seva carrera nombroses condecoracions entre les quals cal destacar Medalles al Mèrit Militar i al Mèrit Civil, a la de Cavaller de l'Ordre de *Isabel la Catòlica*, la del Mèrit Naval i, finalment, a la Capella del Consolat de la Mar en presència del Sr. Jaume Matas Palou, aleshores President de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, l'Ambaixador d'Amèrica a Espanya el va distingir amb la més alta condecoració que pot rebre un funcionari estranger del Departament d'Estat dels Estats Units.

La tasca duta a terme per cònsol Bestard va ser fructífera, ja que el seu mandat, que en un principi sols era per tres anys, es va renovar fins arribar als 45 anys de servei (1962-2007). Dins aquest període ha dut a terme col·loquis, xerrades, projectant pel·lícules, com l'arribada de l'home a la lluna o preparant la visita dels escolars als portaavions o a altres vaixells de la *Sexta Flota*. Bartomeu Bestard ha estat pioner en dur endavant una gran tasca propagandística arreu del món, i els anys que ha estat vinculat al Foment de Turisme són el reflex del vessant de servei a Mallorca en general. Gràcies a l'Associació d'Amics de Fra Juníper Serra de Petra, i com a membre de la seva Junta de Govern, va ser el propulsor dels viatges culturals que, com vertaderes ambaixades de Mallorca al Nou Món, establiren els llaços històrics que es feren permanents des de l'any 1976 fins al 1992.

Lògicament aquest quasi mig segle va servir per estrènyer les relacions entre Mallorca i els Estats Units d'Amèrica. Així nombrosos senadors i congressistes han passejat per l'illa i segons el propi cònsol cinc presidents dels Estats Units han sojornat a Mallorca, a més de generals i altres militars.

Per tant davant de tan il·lustres personatges ens disposem a parlar de la relació que va tenir l'agent consular i el poble de Petra, especialment per allò que fa a promoció turística. El cònsol Bestard es va sentir interessat per la figura de Juníper Serra quan va viatjar a terres de Califòrnia. Es va estranyar que fos més conegut a Califòrnia que no a Mallorca.

Aleshores ja com a agent consular va establir contacte amb el metge de la vila de Petra, senyor Antoni Bauzá i l'historiador i estudiós de les missions a Nova Espanya i de la figura del pare Juníper Serra, el llucmajorer Bartomeu Font Obrador (1932-2005). Entre els seus objectius es va marcar donar a conèixer d'una manera més efectiva i populista la tasca començada per la benefactora miss Dina Moore Bowden, un temps enrere.

Com ho va fer? Es va revertir de coratge, que mai n'hi faltava, anant als portaavions de la flota americana que fondejava a la badia de Palma, on es reunia amb marines i soldats californians i tot plegat els engrescava a visitar Petra i a contribuir en la rehabilitació i la reconstrucció de tot allò relacionat amb el pare Serra.

S'ha de dir que aquesta tasca, que, en menor mesura, continua avui en dia, va ser un èxit, i va permetre el sosteniment de la casa museu i a més es contribuïa a la difusió de l'obra de fra Juníper Serra entre els habitants de Califòrnia, els quals després la podrien difondre a la resta dels Estats Units.

Podem dir que es tractava d'un model de fer turisme molt sui generis però que el resultat en si, era positiu perquè obria les portes a futures visites nord-americanes.

Així la tasca de Bestard com a agent consular va ser ben aviat lloada pel poble de Petra i ben aviat va formar part de la junta i associació Casa-museu de la qual ha estat membre, arribant a ésser president.

Per part de les autoritats espanyoles Bestard destaca que l'aleshores ministre d'Informació i Turisme, Manuel Fraga, va visitar el poble, el juny de 1963, com veiem a la placa que es situa a l'entrada de la Casa-Museu, igualment el ministre va visitar l'estat de Califòrnia, un any més tard, l'octubre de 1964, la tomba del sant a la missió de Carmel, la qual cosa ens referma la importància del pare Serra. Així l'any 1988, els aleshores Reis d'Espanya, SS. MM. Joan Carles I i Sofia, visitaren el poble de Petra per motiu de la beatificació de Juníper Serra. Com veiem a la imatge de l'esquerra, els Reis, entre les Infantes Cristina i Elena presideixen la celebració al convent de Sant Bernardí.

El Gobierno español consciente de la talla universal del eximio franciscano fray Junípero Serra conmemoró solemnemente el CCL aniversario de su nacimiento.

S. E. el Jefe del Estado, Generalísimo Francisco Franco lo dispuso así previa deliberación del Consejo de Ministros aceptando la presidencia del Patronato Nacional creado por decreto de 14 de marzo de 1963 y que organizó las honras que fueron rendidas en Mallorca al apóstol y civilizador de California.

En su nombre el Ministro de Información y Turismo Manuel Fraga Iribarne descubrió esta lápida en Petra el tres de junio de mil novecientos sesenta y tres.

Tornant a la xerrada amb el sr. Tummy, pensa que no s'ha tret tot el suc al potencial de la figura del pare Serra, i destaca que un dels inconvenients més grans és que, realment Juníper Serra és més conegut a Califòrnia que a Mallorca.

Per altra banda, cada commemoració era bona ocasió per visitar la vila natal del sant com a finals de la dècada de 1970 on un grup de membres de *San Diego Historical Society*, aquest viatge commemorava el 50 aniversari de la fundació del "Serra Museum", com totes les ocasions visitaren el convent, el Museu, la casa pairal, el monument i la parròquia, essent acompanyats per senyor batle de Petra, A. Oliver¹⁷⁴.

¹⁷⁴ TORRENS, F., "Apuntes históricos de Petra" a *Apóstol y Civilizador*, 63. Petra, 1979. pp. 12.

És moment de fer menció de la importància dels vols xàrter que es realitzaven aleshores i que varen tenir el seu moment d'esplendor a les dècades de 1960 i 1970, degut entre altres motius al desenvolupament cultural que, unit a la millora del nivell de vida, impulsava a satisfer les inquietuds d'unes generacions amb horitzons més amplis i un major sentit de la curiositat per conèixer nous països, gents i costums; i el desenvolupament tecnològic, que va contribuir al que també s'ha anomenat la "civilització de l'oci". Més temps lliure per utilitzar el transport aeri en la seva nova modalitat d'oci, descans o diversió.

De la mateixa manera quan es va celebrar el 250 aniversari va venir un gran grup de californians. Però la qüestió era venir a Mallorca, ja sigui pel sant o per altre motiu com per exemple les festes de "l'Almendra en flor" o els festivals taurins.

Un relat d'aquest temps ens el ofereix el testimoni facilitat per la senyora Bàrbara Vidal, aleshores regent del Celler de la vila, ens diu que una de les persones que més varen contribuir que Petra sortís en el panorama turístic nord-americà va ser Ms. Bowden, coneguda a Petra com a senyora de Portals, per les seves possessions a aquell indret calvianer.

Ms. Bowden s'encarregava d'organitzar la visita dels nord-americans interessats en conèixer la pàtria bressol de Juníper Serra. Ella quan venia a Petra es feia acompanyar sempre del seu xofer i era rebuda pel metge del poble, Sr. Antoni Bauzá, qui anys després també va arribar a ser batle de la vila. La visita consistia en un dinar a base d'escudella i escaldums al celler de Petra. Acabat el dinar es feia una visita a la Casa-Museu on es feien els deguts parlaments i es convidava els presents a conèixer un poc més la figura del pare Serra. Aquesta visita anava acompanyada d'un refrigeri a base d'olives farcides de Manacor, galetes d'Inca i moscatell i a més també podien beure un cafè mentre podien gaudir de la música del ball de bot.

Com podem veure a una de les fotografies a la casa-museu es venien diapositives com a records de l'estada al museu. Podem observar com la venedora portava amb el vestit a l'ample, o sigui de pagesa. Els personatges fotografiats es situen a la sala que, avui en dia, ocupa la biblioteca de la Casa-museu del pare Juníper Serra a Petra.

4. Conclusions

El turisme religiós és viu un època de creixement¹⁷⁵. Les destinacions d'aquest tipus de turisme són els llocs de culte religiós que a més de les seves característiques devocionals i penitencials també, moltes vegades, es destaquen pel seu valor històric-cultural. Les destinacions de peregrinació tradicional s'han convertit, en les últimes dècades, en llocs turístics importants que acullen tant

¹⁷⁵ SERRALLONGA, A. i HAKOBYAN, K., "Turismo religioso y espacios sagrados: una propuesta para los santuarios de Cataluña" a *Revista Iberoamericana de Turismo*, 1, nº 1, 2011. pp. 63-82.

a peregrins com a turistes, i en conseqüència són espais de caràcter multifuncional. Són espais on acudeixen visitants, les motivacions i expectatives dels quals poden ser radicalment diferents.

Així segons les dades que ens proporciona Maria Luisa Vizcaíno Ponferrada, Espanya és el primer destí europeu en entrada de turistes i el primer destí del món en turisme de vacances, el quart país més visitat del món i la tercera destinació mundial en nombre de reunions internacionals. Se situa en segon lloc per ingressos turístics per darrere dels Estats Units. Un dels països amb una ràtio més elevada de satisfacció dels turistes, el 82% dels turistes que visiten Espanya repeteix. És el segon país amb més Patrimoni de la Humanitat, només per darrere d'Itàlia, amb quaranta-tres declaracions Patrimoni de la Humanitat i el segon del món en nombre de espais naturals declarats Reserves de la Biosfera per la UNESCO, amb quaranta-dos, per darrere dels Estats Units, la qual cosa és fonamental per al turisme cultural¹⁷⁶.

Per tant, s'hauria de seguir potenciant aquestes dues tipologies de turisme tan important, perquè és un turisme conscient, que sap el que es fa, que sap on va, que coneix i vol seguir coneixent.

Pel que fa a Sant Juníper Serra, quan s'estudia la tasca d'ell a Nova Espanya i concretament a Califòrnia, observem que hi ha veus que la tracten d'anihilament d'un poble i d'una cultura existents abans de la seva arribada. És una falsedat òbvia que sovint utilitzen els detractors de la magna obra de fra Juníper Serra.

Sens dubte en tot procés de colonització hi pot haver alguns episodis violents, especialment en aquells casos que es pretén dur la paraula de Déu a un territori, però l'objectiu fonamental

¹⁷⁶VIZCAÍNO PONFERRADA, M. L., "Evolución del turismo en España: el turismo cultural" a *International Journal of Scientific Management and Tourism*, Vol. 4, 2015, pp. 75-95.

no és aniquilar un poble sinó convertir-lo a la fe cristiana mitjançant la paraula dels missioners. Que a través del contacte amb els missioners i soldats que els acompanyaven es propaguessin determinades malalties desconegudes pels indígenes és quelcom inevitable i que no ens ha de dur a caure en la fal·làcia exterminadora dels nadius on va romandre i predicar el pare Serra. I és que el Pare Serra va conviure i va patir amb els pobles on va arribar i on va sojornar: per tant, no passava per la seva ment fer mal a cap ser humà, ben al contrari volia facilitar-los el benestar espiritual i material.

El Dr. Rubén Mendoza, de la Universitat Estatal de Califòrnia a la Badia de Monterrey, professor, arqueòleg i escriptor que ha visitat Petra, per tant el museu i és descendent d'indígenes, escriu articles defensant els valors de Juníper Serra.

A més, els drets humans dels Estats Units d'Amèrica estan basats damunt els escrits que va fer Juníper Serra a favor dels indígenes i la seva estàtua es va col·locar al Capitoli per votació popular.

Bibliografia

BENNÀSSAR, B., Procés al turisme. Turisme de masses, immigració, medi ambient i marginació a Mallorca (1960-2000). Ed. Lleonard Muntaner. Palma de Mallorca, 2001.

CHAPMAN, C. E., A History of California. The Spanish period. Ed. The Macmillan Company. Nova York, 1921.

CORREYERO, B. i CAL, R., Turismo: la mayor proppaganda de Estado. España desde sus inicios hasta 1951. Ed. Vision. Madrid, 2008.

DAVIDSON, W., Where California Began. Ed. McIntyre Company. San Diego, California, 1929.

DIVERSOS AUTORS. Petra, imatges d'altre temps, Fundació Jaume Ribot. Consell Insular i Fundació Sa Nostra, 2005.

DIVERSOS AUTORS. "50 años del turismo español. Un análisis histórico y estructural". A Centro de Estudios Ramón Areces. Madrid, 1999.

ENGELHARDT, Z. OSF, The franciscans in California. Ed. Holy Childhood Indian School. Harbour Springs, Michigan, 1897.

ESTEVE SECALL, R., i FUENTES GARCÍA, R., Economía, historia e instituciones del turismo en España. Ed. Pirámide. Madrid, 2000.

FERNÁNDEZ FÚSTER, L., Geografía general del turismo de masas. Ed. Alianza Universal Textos. Madrid, 1991.

HOWELL, F. E., Let's visit Spain. Complete, reliable and up-to-date information on travelling in Spain, Majorca, The Canaries and Tangier and Morocco. Ed. Thomas y Crowell. Nova York, 1954.

JURDAO, F., Los mitos del turismo. Turismo y sociedad. Ed. Endymion. Madrid, 1982.

- LLINÁS, M., “Petra y Junípero Serra” a *Verdad y Vida*, nº 186-187. Any 47, Abril-setembre 1989.
- MASCARÓ PASARIUS, J., *Corpus de toponimía de Mallorca*. Gráficas Miramar. Palma de Mallorca, 1964.
- MATAS PASTOR, J. J., “El turisme a les Illes Balears (1973-1983)” a *Turisme i societat a les Illes Balears*. Picornell Bauzà, C., Sastre Albertí, F. i Serra Busquest, S. (directors). 2002.
- MAZÓN, T., *Sociología del turismo*. Ed. Centro de Estudios Ramón Areces. Madrid, 2001.
- MORENO GARRIDO, A., *Historia del turismo en España en el siglo XX*. Ed. Síntesis. Madrid, 2007.
- RIERA, C. *L'Arxiduc dins l'imaginari illenc*. Ed. La Foradada. Palma de Mallorca, 2015.
- RUBIO GIL, Á. (coord.), *Sociología del turismo*. Ed. Ariel Turismo. Barcelona, 2003.
- SABATER, G., *Mallorca, ayer y hoy*. Ed. Nacional. Madrid, 1961.
- SASTRE ALBERTÍ, F., “El turisme a la Mediterrània: el cas de les Illes balears” a *El desenvolupament turístic a la Mediterrània durant el segle XX*, a XIII Jornades d'Estudis Locals. Institut d'Estudis Baleàrics, Palma de Mallorca, 1995.
- SERRA BUSQUETS, S., “Incidència del turisme a l'opinió pública de les Illes Balears en el segle XX” a *El desenvolupament turístic a la Mediterrània durant el segle XX*, a XIII Jornades d'Estudis Locals. Institut d'Estudis Baleàrics, Palma de Mallorca, 1995.
- SERRALLONGA, A. i HAKOBYAN, K., “Turismo religioso y espacios sagrados: una propuesta para los santuarios de Cataluña” a *Revista Iberoamericana de Turismo*, 1, nº 1, 2011.
- SORIANO FRADE, F., *Pequeña historia del turismo en las Baleares*. Los Iconos de Ferón. Palma de Mallorca, 1996.
- PACK, D. P., *La invasión pacífica. Los turistas y la España de Franco*. Ed. Turner. Madrid, 2006.
- PUJALS MAS, M., “El turisme a les Illes Balears (1960-1973)” a *Turisme i societat a les Illes Balears*. Picornell Bauzà, C., Sastre Albertí, F. i Serra Busquest, S. (directors). 2002.
- TORRENS, F., “Apuntes históricos de Petra” a *Apóstol y Civilizador*, 63. Petra, 1979.
- VIDAL ISERN, J. (dir.), *Semana Santa en Mallorca. Rutas turísticas de Mallorca*. Ed. Mateo Ferrer Crespí, núm 10, abril de 1960.
- VIVES REUS, A., *Història del Foment del Turisme de Mallorca (1905-2005)*. Ed. Fundatur. Palma de Mallorca, 2005.
- VIZCAÍNO PONFERRADA, M. L., “Evolución del turismo en España: el turismo cultural” a *International Journal of Scientific Management and Tourism*, Vol. 4, 2015.